

6. Савченко А.В. Вплив мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості на кваліфікацію злочинів / А. В. Савченко // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. – № 1. – С. 174–177.

7. Ратинов А.Р. Ответственность за разжигание вражды и ненависти. Психолого-правовая характеристика / А. Р. Ратинов, М. В. Кроз, Н. А. Ратинова; под. ред. профессора А. Р. Ратинова. – М. : Издательство «Юрлитинформ», 2005. – 256 с.

8. Методика расследования преступлений, совершаемых на почве национальной или расовой вражды или ненависти / А. Я. Винников, Н. М. Гиренко, О. Н. Коршунова, А. В. Леухин, Е. Б. Серова ; под общ. ред. О. Н. Коршуновой. – СПб., 2002. – 92 с.

9. Шлегель О.В. Методика расследования преступлений против личности, совершаемых по мотиву национальной ненависти или вражды: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / О.В. Шлегель. – М., 2008. – 24 с.

10. Кримінальна справа № 5-1367к10 // Архів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України за 2010 рік.

11. Центров Е.Е. Криминалистическое учение о потерпевшем: [монография] / Е. Е. Центров. – М. : Изд-во Московского университета, 1988. – 159 с.

УДК 343.9

Литвин І.І.,

д-р юрид. наук, доцент,
директор ПВНЗ «Кіровоградський інститут
державного та муніципального управління
Класичного приватного університету»

ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В статті здійснюється аналіз існуючих наукових підходів до розуміння поняття «запобігання злочинності», розглядається сучасний стан та причини виникнення злочинності в державі, а також визначаються перспективи на майбутнє. Враховуючи існуючі наукові підходи до розуміння поняття «запобігання

злочинності» під запобіганням злочинності необхідно розуміти стійку, динамічну систему дій, яка створена з метою подолання усіх сприятливих умов злочинності та реалізується шляхом цілеспрямованої співпраці всіх інститутів суспільства з метою усунення, зменшення та нейтралізації чинників, які сприяють існуванню злочинності та вчиненню конкретних злочинів. При цьому, основними факторами, які сприяють запобіганню злочинності в Україні прийнято вважати загально соціальний фактор, спеціально-кримінологічний та індивідуальний фактор.

Ключові слова: злочинність, запобігання злочинності, суб'єкти запобігання.

В статті проводиться аналіз існуючих наукових підходів к пониманию понятия «предупреждение преступности», рассматривается современное состояние и причины возникновения преступности в государстве, а также определяются перспективы на будущее. Учитывая существующие научные подходы к пониманию понятия «предупреждение преступности» под предупреждением преступности необходимо понимать устойчивую, динамичную систему действий, которая создана с целью преодоления всех благоприятных условий преступности и реализуется путем целенаправленного сотрудничества всех институтов общества с целью устранения, уменьшения и нейтрализации факторов, способствующих существованию преступности и совершению конкретных преступлений. При этом, основными факторами, которые способствуют предотвращению преступности в Украине принято считать обще социальный фактор, специально-криминалогический и индивидуальный фактор.

Ключевые слова: преступность, предотвращения преступности, субъекты предотвращения.

In the article the analysis of existing scientific approaches to understanding the concept of "crime prevention", looks at the current situation and the causes of crime in the country and the prospects for the future. Given the existing scientific approaches to understanding the concept of "crime prevention" in preventing crime should be

understood rack, dynamic system actions, created to overcome all favorable conditions for crime and realized through purposeful cooperation of all institutions of society to eliminate, reduce and neutralize the factors that contribute the existence of crime and committing specific crimes. Thus, the main factors that contribute to the prevention of crime in Ukraine is considered to be a general social factor, specially-criminological and individual factors.

Keywords: crime, crime prevention, prevention subjects.

Постановка проблеми. Сучасний стан справ в українському суспільстві можна характеризувати як досить складний. Зумовлено це різного роду негативними явищами, серед яких головне місце займає економічна та політична криза, спад виробництва, ріст інфляції, зниження рівня життя населення та зростання напруги в суспільстві, а відтак і виникнення злочинності.

Запобігання злочинності є обов'язком держави, оскільки вона зобов'язана створювати всі комфортні та безпечні умови для існування свого народу. Підтвердженням сказаного є те, що в Україні запобігання злочинам віднесено до одного з основних завдань кримінального права. Зокрема, саме в ст. 1 Кримінальний кодекс України своїм завданням ставить правове забезпечення охорони прав і свобод людини та громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам [1].

Аналіз дослідження даної проблеми. До проблем запобігання злочинності в різні часи була прикута увага таких науковців, як Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. М. Джужа, А. П. Закалюк, С. М. Іншаков, Я. Ю. Кондратьєв, та інших.

Метою статті є дослідження існуючих наукових підходів до розуміння терміну «запобігання злочинності», а також аналіз сучасного стану запобігання злочинності в Україні та визначення подальших перспектив.

Виклад основного матеріалу. Розбудова України як європейської та демократичної держави можлива за умови забезпечення безпеки та правопорядку. Але, нажаль, останні

події, які відбуваються в нашій державі підтверджують лише те, що відчутно зростають ризики завдання значної шкоди суспільним інтересам через зростання злочинності на території України. Отже, актуальність запропонованої теми є очевидною.

Варто зазначити, що суспільство – це складний соціальний організм, кожна сфера якого складається з відносно самостійних суспільних відносин, зв'язків, процесів. Тому запобігання злочинності, як система, має власну «добірку» компонентів. Це, передусім попереджувальна діяльність, що здійснюється у певному просторі і її сфера надзвичайно широка. Нині вона не може залишатися полем діяльності одних лише правоохоронних органів. У ній мають брати участь усі державні органи, громадські формування і громад.

Аналіз вітчизняного законодавства та наукової літератури дав нам можливість дійти висновку, що поряд із терміном «запобігання» часто вживаються терміни «боротьба», «попередження», «профілактика», «припинення», «превенція» та «протидія». Варто зазначити, що в деяких випадках, усі ці терміни застосовуються як синоніми, а в інших ні. Але якби там не було, немає вказане не має великого значення, оскільки важливим є саме мета запобігання злочинності, яка полягає в створенні на території держави усіх необхідних умов для забезпечення правопорядку і як наслідок – зниження рівня злочинності.

Якщо говорити про наукові підходи до розуміння «запобігання злочинності», то тут можна спостерігати досить велику кількість думок вчених, які в тій чи іншій мірі обґрунтовують вказане поняття.

Так, наприклад у юридичному енциклопедичному словнику під запобіганням злочинів слід розуміти систему заходів економічного, соціально-культурного, виховного та правового характеру, що здійснювалися державними органами та громадськими організаціями з метою боротьби зі злочинністю та усунення її причин. Складовою частиною цих заходів було законодавство та практична діяльність правоохоронних органів, безпосередньо суду, який застосовував

специфічні заходи боротьби зі злочинністю – кримінальне покарання [2, с. 343].

Закалюк А. П. запобігання злочинності тлумачить як «...різновид суспільної соціально-профілактичної діяльності, функціональний зміст та мета якої полягає у перешкодженні дії детермінантів злочинності та її проявів, передусім причин і умов останніх через обмеження, нейтралізацію, а за можливістю – усунення їхньої дії» [3, с. 324].

На думку М. В. Колодяжного, запобігання злочинності є першим фундаментальним напрямом, покликаним удосконалити суспільні відносини в соціально-економічній, політичній, ідеологічній, правовій, морально-психологічній та інших сферах. Саме тому запобігання злочинності передбачає вироблення такого соціально-психологічного механізму в суспільстві, який би давав можливість блокувати деструктивну поведінку та усувати причини та умови, що сприяють їй [4, с. 163].

В. В. Голіна зазначає, що всі заходи превентивного характеру потрібно відносити до терміну «запобігання» [5, с. 74].

Отже, враховуючи вище наведене, приходимо до висновку, що під запобіганням злочинності необхідно розуміти стійку, динамічну систему дій, яка створена з метою подолання усіх сприятливих умов злочинності та реалізується шляхом цілеспрямованої співпраці всіх інститутів суспільства з метою усунення, зменшення та нейтралізації чинників, які сприяють існуванню злочинності та вчиненню конкретних злочинів.

Необхідно зазначити, що запобігання злочинності є родовим поняттям і слугує основою для індивідуальної профілактики, її заходів. Окрім цього, воно спрямоване на:

- обмеження впливу негативних соціальних факторів;
- попередження злочинності шляхом впливу на причини злочинних проявів, на умови, що сприяли таким проявам;
- можливості формування особистості, яка здатна вчинювати злочинні діяння та продовжувати злочинну діяльність [6, с. 7, 24].

Також, слід акцентувати увагу, що запобігання злочинності можна розглядати і як різновид соціально-профілактичної діяльності, який виступає основним видом

боротьби зі злочинністю, що здійснюється уповноваженими на це суб'єктами і головною метою якого є безпосередньо зниження рівня злочинності.

Запобігання злочинності як і будь-яке явище, має свої складові, а саме:

- профілактика – сукупність цілеспрямованих заходів щодо завчасного виявлення та усунення негативних явищ, які виникають чи можуть виникнути й детермінувати злочинність або окремі її види, а також виявлення осіб, схильних до вчинення злочинів, та застосування до них заходів щодо подальшої їх відмови від злочинних намірів;

- попередження – сукупність заходів, спрямованих на конкретних осіб, які виношують злочинні наміри, замислюють вчинення злочинів і позитивно сприймають злочинний спосіб життя, з метою дискредитування злочинної поведінки, відмови від злочинної мотивації та наміру або проведення злочинної діяльності;

- припинення – сукупність заходів, спрямованих на недопущення завершення розпочатого злочину [8].

Говорячи про запобігання злочинності, варто також коротко зупинитися і проаналізувати існуючі фактори, які забезпечують здійснення запобігання. До основних потрібно віднести: загально соціальний фактор; спеціально-кримінологічний фактор; індивідуальний фактор.

Основним прийнято вважати звичайно загальносоціальний фактор. Суть його полягає у тому, що в державі повинні здійснюватися конкретні дії щодо усунення негативних явищ у суспільстві, які спричиняють криміногенну обстановку.

Спеціально-кримінологічний фактор полягає у здійсненні конкретними державними органами, які наділені владними повноваженнями, фахової діяльності щодо захисту прав громадян і забезпечення безпеки та правопорядку в державі.

Індивідуальний фактор полягає у планомірних заходах щодо конкретної особи чи групи осіб, які схильної до вчинення злочину, а також це здійснення роботи щодо встановлення та аналізу причин та умов, які сприяють протиправній поведінці вказаних осіб.

Як і будь яка діяльність, запобігання злочинності не може здійснюватися самостійно, без конкретних суб'єктів, які уповноважені державою, відповідно наділені певними правами та обов'язками, а також несуть відповідальність. Так, до суб'єктів, які здійснюють діяльність щодо запобігання злочинності варто віднести в першу чергу державні органи та посадових осіб, а також це можуть бути громадські організації та соціальні групи.

Але перш ніж здійснювати ті чи інші запобіжні заходи щодо проявів злочинності у суспільстві, необхідно визначити та проаналізувати причини їх виникнення в теперішніх умовах.

Сучасна Україна знаходиться в досить складній як політичній, так і економічній ситуації. Це, в свою чергу спричинило економічну та політичну кризи, а відтак майнове розшарування населення. Військові дії на сході країни ще більше підірвали економіку держави, сприяли збільшенню безробіття, затримки заробітних плат, окрім цього, на окупованих територіях можна спостерігати занепад моралі, зростання зловживання спиртними та наркотичними засобами а також збільшення безпритульності.

Окрім цього, якщо розглядати усі сфери життя українського суспільства, то можемо констатувати наявність різного роду чинників, які теж сприяють існуванню злочинності в державі, Так, наприклад у політико-правовій сфері нашої держави, надзвичайно криміногенним чинником є корупція, у культурній сфері набуло значення поняття «культурної нерівності», яке означає низький рівень соціальної єдності суспільства та високою недовірою людей один до одного, а також підвищеними показниками агресивності [7].

Усе це, в своїй сукупності сприяє виникненню криміногенної ситуації на всій території держави, а відтак, загрожує національній безпеці. Нажаль, зазначене вище не є вичерпним переліком причин, які на сучасному етапі існування нашої держави сприяють збільшенню злочинності.

Саме тому, необхідно створити таку систему запобігання злочинності, яка буде дійсно ефективною. Але в першу чергу, держава повинна сприяти якнайскорішому процесу реформуванні усіх застарілих систем, удосконаленню

законодавчої бази протидії злочинності та її запобігання, здійснювати активну діяльність щодо виявлення та усунення колізій та прогалин норм права. Окрім цього, на нашу думку, сучасна влада повинна створити всі умови для нейтралізації причин та умов скоєння злочинів та виявлення і перекриття каналів, джерел та можливостей їх виникнення.

Література:

1. Кримінальний кодекс України (із змінами та доповненнями станом на 5 лютого 2014 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

2. Юридический энциклопедический словарь / Гл. ред. А.Я. Сухарев; Редкол.: М. М. Богусловский и др. – 2 -е изд., доп. – М., 1987. – С. 366.

3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : у 3-х кн. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.

4. Колодяжний М. Г. Насильницькі вимагання майна в Україні: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання : монографія / М. Г. Колодяжний; за ред. В.В. Голіни. – Х. : Кросроуд, 2010. – 288 с.

5. Голіна В. В. Запобігання злочинності: проблеми оптимізації соціальної активності / В. В. Голіна // Вісник Академії правових наук України. – 2006. – № 3 (46). – С. 206–214.

6. Лихолоб В.Г. Правовые и нравственные вопросы предупреждения преступности органами внутренних дел: учебное пособие/ В.Г. Лихолоб. — Киев: НИИ РИО Украинской академии внутренних дел, 1992. — 119с.

7. Тимчук О.Л. Злочинність в Україні: сучасний стан, тенденції, детермінація / О.Л. Тимчук // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/1300/1/Тимчук_%D0%A1rim_e_in_Ukraine.pdf

8. Марієнко А. Індивідуальне запобігання злочинам органами внутрішніх справ у системі протидії злочинності: сучасний стан проблеми / А. Марієнко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/4/35.pdf>

9. Литвак О. М. Держава і злочинність: Монографія / О. Литвак. – К., 2004. – 304 с.

10. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. / В. Голіна– Х., 2011.